

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMINI BAHOLASH VA MONITORING QILISHNING ZAMONAVIY USHLUBLARI

Ismailov Ulug'bek O'ktamboy o'g'li

Zangiota tuman ixtisoslashtirilgan maktabi,
maktab maslahatchisi

E-mail: ismailovulugbek535@gmail.com

Temirov Xushnud Jamolovich

Zangiota tuman ixtisoslashtirilgan maktabi, o'quv
ishlari bo'yicha direktorning birinchi o'rinbosari

E-mail: xushnudtemirov88@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktablardagi ta'lim tizimini baholash va monitoring qilishning zamonaviy va qulay usullari haqida fikr yuritiladi hamda ushbu metodlarni amaliyotga joriy qilish borasida takliflar keltiriladi.

Kalit so'zlar: ta'lim, boshqaruv, rahbar, metod, portfel, muassasa

Kirish. Maktabgacha va maktab ta'lim tizimini baholash va monitoring qilish zamonaviy ushlublari ta'lim sifatini oshirish va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish uchun muhim vositangadir. Ushbu jarayonlar orqali, o'quvchilar va o'qituvchilar orasida samarali muloqot yaratilib, ta'lim muassasalarining umumiy

sifatini oshirish mumkin. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, baholash va monitoring jarayonlarini yanada osonlashtirib, ta'lim sohasida ijobiy o'zgarishlarga erishishga yordam beradi. Maktabgacha va maktab ta'lim tizimini baholash va monitoring qilish, ta'lim sifatini oshirish va ta'lim tizimining samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy uslublar, o'qituvchilarning va ta'lim muassasalarining faoliyatini yanada samarali kuzatish imkonini beradi. Ushbu maqolada, maktabgacha va maktab ta'lim tizimidagi baholash va monitoringning zamonaviy uslublari va ularning afzalliklari haqida ma'lumot beradi.

Maktabgacha va maktab ta'lim tizimida baholash jarayoni sodda, lekin samarali uslublarni talab qiladi. Ushbu bosqichda bolalarning rivojlanishini kuzatish, ularning qobiliyatlari va qiziqishlarini aniqlash zarur. Ba'zi zamonaviy uslublar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Portfel baholash – ta'lim jarayonida o'quvchilar yoki mutaxassislarining bilim va ko'nikmalarini baholash, ularni rivojlantirish va ularni yana bir qator maqsadlarda kuzatish uchun ishlatiladigan metodologiyadir. Bu usul o'quvchilarning o'zlarining faoliyatlari haqida tasniflash jarayonida samaradorligini ta'minlaydi. Portfel baholash orqali o'quvchilarning o'z bilimlarini isbotlashlari va o'z ko'nikmalarini yanada rivojlantirishlariga imkon beriladi.

Portfel baholashning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'z ichki motivlari va qobiliyatlarini baholashdir. Ushbu usul quyidagicha imkoniyatlar yaratadi:

- O'quvchilarga o'z kuchli va zaif tomonlarini aniqlash;
- Ta'lim jarayonida erishilgan yutuqlarni tahlil qilish;
- O'quvchilarga o'zlarini baholash va o'zlarini rivojlantirishga yordam beradi.

2. Ochiq baholash (open assessment) ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashning innovatsion usullaridan biridir. Ushbu metod, o'quvchilarga

o‘z bilimlariga va ko‘nikmalariga asoslanib, turli topshiriqlarni erkin tarzda bajarish imkoniyatini beradi. Ochiq baholash an‘anaviy baholash tizimlariga nisbatan bir qator afzalliklarni taklif etadi. Misol uchun ochiq baholash o‘quvchilarning:

- Mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish;
- Ijodkorlik va innovativ yondashuvini rag‘batlantirish;
- Ma’lumotlarni tahlil qilish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini oshirish;
- O‘zlarining bilim va ko‘nikmalarini o‘z ichiga olgan shaxsiy tajribalarini ko‘rsatishga yordam berishdir.

3. Kuzatish metodi ta’limda o‘quvchilarning faoliyati, o‘zaro aloqalari, muhit va boshqa jarayonlarni o‘rganish uchun keng qo‘llaniladigan bir usuldur. Bu metod, asosan, o‘qituvchilar va tadqiqotchilar tomonidan o‘quv jarayonini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish maqsadida ishlatiladi. Kuzatish metodining asosiy maqsadlari:

- O‘quvchilarning o‘zaro aloqalarini va o‘qituvchilarga bo‘lgan munosabatlarini o‘rganish.
- O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi o‘zaro faoliyatni tahlil qilish.
- Muammo va qiyinchiliklarni aniqlash, ta’lim jarayonini yaxshilash uchun tavsiyalar berish.

Maktab ta’lim tizimida baholash mexanizmlari yanada murakkab va ko‘p qirrali. Bu tizimda talabalarning o‘qish natijalari, o‘zaro munosabatlari va o‘qituvchilarning professional darajasi baholanishi kerak. Maktab ta’lim tizimida baholash mexanizmlarining zamonaviy uslublari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Maktab ta’lim tizimida baholash mexanizmlari, o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini aniqlash, rivojlantirish va o‘qituvchilarning ishlash sifatini baholash uchun muhim vositalardir.

1. Testlar va imtihonlar — bu baholash mexanizmlarining asosiy shakllaridan biri bo‘lib, ular o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini o‘lchash va ta’lim jarayonini nazorat qilish uchun ishlatiladi. Quyida bu ikki jarayonning afzalliklari haqida batafsil ma’lumot berilgan.

Testlarning afzalliklari:

- Ob’ektivlik - testlarda berilgan savollar standart sifatida bo‘lib, bu ularni baholashda ob’ektivlikni taminlaydi.
- Tezkor natijalar - kompyuter yoki avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida testlar natijalari tezda qayd etilishi va tahlil qilinishi mumkin.
- Keng qamrov - testlar bir xil mavzu doirasida ko‘plab savollarni o‘z ichiga olishi mumkin, bu esa o‘quvchilarning bilim darajasini keng ko‘lamda o‘lchash imkonini beradi.
- Tahlil qilishda qulaylik – test natijalari statistik tahlil orqali o‘quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash imkonini beradi.

Imtihonlarning afzalliklari:

- Mukammallik - imtihonlar ko‘pincha o‘quvchilarning bilim darajasini chuqurroq va kengroq baholash imkoniyatini beradi.
- Ijtimoiy jihat - imtihonlar o‘quvchilarning muvaffaqiyatlarini va ularning o‘zaro munosabatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.
- Raqobat muhitini yaratish - imtihonlar o‘quvchilar o‘rtasida sog‘lom raqobatni rivojlantiradi, bu esa ta’lim sifatini oshiradi.
- Izoh sifatida imtihonlar yozma, og‘zaki, praktik va boshqa turlarda tashkil etilishi mumkin.

2. Kuzatuv va feedback metodlarining birgalikda ishlatilishi, ta’lim jarayonini yanada samarali va interaktiv qilish imkonini beradi. Kuzatuv – o‘quv jarayoni davomida

o'quvchilarning faoliyati va o'zaro munosabatlarini bevosita o'rganishdir. Bu metoddan foydalangan holda o'qituvchilar o'quvchilarni kuzatib borish, ularning ijtimoiy va akademik faoliyatini tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Feedback – o'quvchilarga o'z faoliyati va yutuqlari haqidagi ma'lumotlarni berish jarayoni. Ushbu jarayon o'quvchilarning o'z-o'zini baholashiga, o'z tajribalarini tahlil qilishiga va kelajakdagi o'zgarishlarga tayyor bo'lishlariga yordam beradi.

Kuzatuvning afzalliklari:

- Real vaqtli baholash: O'qituvchilar o'quvchilarning haqiqiy faoliyatini ko'rishadi, bu esa to'g'ri va ob'ektiv baholash imkonini beradi.
- Mulklar va qiyinchiliklar: Kuzatuv orqali o'quvchilarning qiyinchiliklari va muvaffaqiyatlarini aniqlash osonlashadi.
- O'zaro aloqalar: O'quvchilarning bir-biriga bo'lgan munosabatlari va o'qituvchiga bo'lgan munosabatlarini o'rganish orqali ta'lim muhitini yaxshilash mumkin.

Feedbackning afzalliklari:

- Shaxsiylashtirilgan yondashuv: Har bir o'quvchi uchun individual va shaxsiy tavsiyalar berish orqali ta'lim jarayonini samarali boshqarish.
- O'zini tahlil qilish: O'quvchilar o'z yutuqlarini va kamchiliklarini ko'rib chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa o'z-o'zini rivojlantirishga yordam beradi.
- Samaradorlikni oshirish: O'qituvchilarning feedback berish jarayoni o'quvchilarning natijalarini yaxshilashga yordam beradi.

3. Avtonom baholash ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'z bilimlarini, ko'nikmalarini va rivojlanishlarini baholash imkonini beruvchi metod hisoblanadi. Maktab ta'lim tizimida avtonom baholash o'quvchilarga o'z o'sishini, muvaffaqiyatlarini va o'z-o'zini

rivojlantirish jarayonlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ushbu metod o‘z-o‘zini tahlil etish, fikr yuritish, va o‘zgarishlarga tayyor bo‘lish uchun muhimdir.

Avtonom baholashning maqsadi

- Avtonom baholashning asosiy maqsadlari quyidagilar:
- O‘z-o‘zini anglash: O‘quvchilarga o‘z bilim va ko‘nikmalarini real baholash imkoniyatini berish, bu ularga o‘z kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.
- Rivojlanish rejasi tuzish: O‘quvchilar o‘z maqsadlarini belgilash va qanday qilib ularni amalga oshirishlari kerakligini rejalashtirishga yordam beradi.
- Motivatsiyani oshirish: O‘quvchilarda o‘z bilimlari va ko‘nikmalarini rivojlantirishga qiziqish (motivatsiya) uyg‘otish.

Baholashdan tashqari, monitoring ta‘lim tizimining samaradorligini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Monitoring jarayoni quyidagi qadamlarni o‘z ichiga oladi:

- Ma‘lumot to‘plash: Har bir ta‘lim muassasasidan olingan ma‘lumotlar asosida o‘quvchilarning o‘qish natijalari, o‘qituvchilarning faoliyati va maktab muhitini baholash imkoniyati mavjud.
- Tahlil qilish: To‘plangan ma‘lumotlarni tahlil qilish orqali, qanday o‘zgarishlar qilish zarurligi va qaysi sohalarda rivojlanish imkoniyatlari mavjudligini aniqlab olish mumkin.
- Hisobot tayyorlash: Monitoring natijalari asosida hisobotlar tayyorlanadi. Bu hisobotlar, ta‘lim muassasalari va davlat idoralariga ta‘lim faoliyatini yanada samarali olib borish uchun zarur ma‘lumotlarni taqdim etadi.

Xulosa. Maktabgacha va maktab ta‘lim tizimini baholash va monitoring qilishning zamonaviy uslublari ta‘lim sifatini oshirish, o‘qituvchi va o‘quvchilar rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, hamda ta‘lim jarayonini samarali boshqarish uchun

zarurdir. Ularning to'g'ri tadbqiq etilishi ta'lim tizimining umumiy sifatini yaxshilashga, innovatsion tajribalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishga va kelajak avlodlarni sifatli ta'lim bilan ta'minlashga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonining har bir jihatini mukammal tushunish va doimiy ravishda rivojlantirib borish, o'quvchilarni zamonaviy hayotga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar, metodologiyalar va o'qituvchilarni rivojlantirish vositalari orqali ta'lim tizimini takomillashtirish mumkin, bu esa jamiyatimiz rivojiga xizmat qiladi.

Shu sababli, ta'lim tizimlarining baholash va monitoring jarayonlari doimiy ravishda yangilanib, zamon talablariga moslashtirilishi zarur. Bu jarayonlar jamiyatimizning yuksalishi uchun muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. A.Shayxov. "Maktabgacha ta'lim tizimining baholanishi: Zamonaviy uslublar va yondashuvlar". Tashkent: "Fan va texnologiya", 2020.
2. N.Abdullayeva. "Maktab ta'lim tizimida monitoring va baholash usullari: Teoriya va amaliyot". Toshkent: "O'qituvchi", 2019.
3. R.Yunusova. "Ta'limni baholash va monitoring: Strategik yondashuvlar". Tashkent: "Uchkent", 2021.
4. S.Karimova. "Maktabgacha ta'limda baholash mexanizmlari". Tashkent: "Globus", 2022.
5. M.Asanova. "Ta'lim sifatini baholash: Zamonaviy uslublar va metodologiyalar". Tashkent: "Ilm", 2021.
6. B.Murodov. "Ta'lim jarayonini monitoring qilish: Umumiy va maxsus yondashuvlar". Tashkent: "Sharq", 2018.